

Kirjallisuus

- Antonaccio, Maria (1996), "Form and Contingency in Iris Murdoch's Ethics", teoksessa Maria Antonaccio ja William Schweiker (toim.), *Iris Murdoch: The Search for Human Goodness*, University of Chicago Press, Chicago, s. 110–137.
- Diamond, Cora (1996), "We are Perpetually Moralists': Iris Murdoch, Fact, and Value", teoksessa Maria Antonaccio ja William Schweiker (toim.), *Iris Murdoch: The Search for Human Goodness*, University of Chicago Press, Chicago, s. 79–109.
- Kaalikoski, Katri (2001), "Minkä maailman sinä näet? Iris Murdochin platonistisen kielikäsitteksen perustelu", *Ajatus*, Suomen Filosofisen Yhdistyksen vuosikirja, no. 58, s. 121–152.
- Murdoch, Iris (1999/1956), "Vision and Choice in Morality" (V&C), teoksessa Peter Conradi (toim.), *Existentialists and Mystics: Writings on Philosophy and Literature*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex, England, s. 76–98.
- Murdoch, Iris (1999/1957), "Metaphysics and Ethics", teoksessa Peter Conradi (toim.), *Existentialists and Mystics: Writings on Philosophy and Literature*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex, England, s. 59–75.
- Murdoch, Iris (1970), *The Sovereignty of Good (S)*, Routledge and Kegan Paul, London.
- Murdoch, Iris (1993/1992), *Metaphysics as a Guide to Morals (MGM)*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex, England.
- Nussbaum, Martha (1992), *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and History*, Oxford University Press, Oxford.
- Ruokonen, Floora (1999), "Tuulihaukan tarkkailua. Kauneuden merkityksestä Iris Murdochin moraalifilosofiassa", *Ajatus*, Suomen Filosofisen Yhdistyksen vuosikirja, no. 56, s. 161–178.
- Ruokonen, Floora (2002), "On elämä vakava, taide iloinen. Huomautus Martha Nussbaumin *Love's Knowledgeen*". Ilmestyy.
- Sousa, Ronald de (1994), "Bashing the Enlightenment: A Discussion of Taylor's *Sources of the Self*", *Dialogue*, vol. 33, no. 1, 109–125.
- Taylor, Charles (1979), "The Validity of Transcendental Arguments", *Proceedings of the Aristotelian Society (New Series)* vol. 79, 151–165.
- Taylor, Charles (1992/1989), *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Taylor, Charles (1991), "Comments and Replies", *Inquiry*, vol. 34, no. 2, 237–254.
- Taylor, Charles (1994), "Reply to Commentators", *Philosophy and Phenomenological Research*, vol. LIV, 203–213.
- Taylor, Charles (1996), "Iris Murdoch and Moral Philosophy", teoksessa Maria Antonaccio ja William Schweiker (toim.), *Iris Murdoch: The Search for Human Goodness*, University of Chicago Press, Chicago, s. 3–28.

KÄYTÄNTÖJEN METODISISTA FUNKTIOISTA HUMEN FILOSOFIAKÄSITYKSESSÄ

Jani Hakkarainen

1. Johdanto

1700-luvulla erityistieteet olivat vasta erkanemassa filosofiasta. Jopa fysiikan nähtiin olevan osa filosofiaa, mistä kertoo Newtonin läpimurtotoeoksen nimi: *Philosophiae naturalis principia mathematica* (Luonnonfilosofian matemaattiset perusteet, 1687). "Filosofia" ja "tiede" olivatkin toistensa vastintermejä. Tiede tarkoitti "sel-laista tosiasioiden, havaintojen ja yleisten periaatteiden joukkoa mistä tahansa aineesta, joka on kerätty metodin mukaan ja järjestetty systemaattisesti"¹. *Encyclopaedia Britannica*n ensimmäisen edition (1768–1771) mukaan filosofia puolestaan merkitsi sellaista tutkimusta tai tietoa luonnosta tai ihmisestä, joka perustuu koke-mukseen tai järkeen². Tämä skottilaisen valistuksen miesten kokoama teos heijasti-kin 1700-luvun filosofian kahtiajakoa luonnonfilosofiaan ja moraalifilosofiaan.

Myös Hume seurasi oman aikansa tavanomaista käytäntöä ja jakoi filosofian kahtia luonnonfilosofiaan ja moraalifilosofiaan. Humelle luonnonfilosofia tutki luontoa, moraalifilosofia ihmisluontoa. Edellinen kattoi fysiikan, kemian ja muun luonnontieteen. Moraalifilosofian alueeseen Hume luki kaiken systemaattisen ja teoreettisen ajattelun ihmisestä ja yhteiskunnasta. Nykyisen filosofian, psykologi-an, sosiologian, valtiotieteen, estetiikan ja uskonnon tutkimuksen aiheet muodosti-vat moraalifilosofian. Tämän perusteella on oleellista, että Hume termiä moraalifilosofia ei ymmärretä etiikkana, joka on moraalifilosofian nykyinen merkitys. Etiikka kyllä sisältyy siihen mutta vain eräänä osa-alueena. Etiikkaa Hume kutsui termillä 'morals'.

Hume näki itsensä moraalifilosofina juuri tässä laajassa mielessä³. Hänet onkin tulkittava ensisijaisesti filosofiksi, joka on ihmisluonnon tutkija. Humelle – kuten

Kantille – ensimmäinen kysymys oli: “Mikä on ihminen?” Hume tekstien päämäärinä näkökulma näyttääkin olevan naturalistinen, deskriptiivisen tai selittävän merkityksessä. Millainen on ihmisluonto? Kuinka sen toiminta voidaan selittää? Normatiiviset oikeutus- tai pätevyyskysymykset nousevat vasta näiden naturalististen ongelmien jälkeen. On tosin myönnettävä, että aina tätä eroa ei ole helppoa lukea Hume tekstistä. Huolimatta siitä, että Hume eksplisiittisesti ilmaisi tuntevansa ja tekevänsä erottelun uskomuksen selittämisen ja oikeuttamisen tai pätevyyden välillä⁴.

Hume näkemisestä ihmisluonnon tutkijana seuraa, että omista filosofiakäsityksistämme käsin emme voi ymmärtää Hume filosofista projektia kokonaisuudessaan. Meidän onkin tarkasteltava Hume metafilosofiaa, vaikka tämän termin käyttö on Hume kohdalla tietysti anakronismi⁵, mikäli haluamme ymmärtää David Hume emmekä jonkin kuvitteellisen “Hume” filosofian. Artikkelissani esittän tiivistetyn tulkinnan ihmiselämän käytäntöjen metodisista funktioista Hume moraalifilosofiakonseptiossa. Tulkinnan perusteellinen dokumentointi sitaateilla ja niiden avaaminen ei ole mahdollista esitelmän rajoissa.

2 Käytäntöjen metodinen funktio

2.1 Hume newtonilainen metodi

Ihmisluonnon tutkijana Hume halusi ulottaa luonnonfilosofian menestyksen moraalifilosofian puolelle. Esikoisteoksensa *A Treatise of Human Nature* (1739–1740) johdannossa Hume lanseerasi projektin, jota hän luonnehtii termeillä ‘ihmistiede’ (science of man) ja ‘tiede ihmisluonnosta’ (science of human nature). Artikkelissani käytän ‘ihmistiedettä’ laajassa merkityksessä, jolloin se yhtyy moraalifilosofiaan. Hume saattoi käyttää tätä termiä myös kapeammassa merkityksessä. Tällöin ‘ihmistiede’ tutkii vain ihmismieltä. Ihmistiede laajassa merkityksessä tutkii koko ihmisen maailman sfääriä. Tässä mielessä se ei ole yhtä kuin psykologia.⁶ Hume tavoitteena oli kirjoittaa viisiosainen teos. Vain kolme osaa kuitenkin ilmestyi: *Of the Understanding* (1739), *Of the Passions* (1739), *Of Morals* (1740). Kaavaillut osat *Of Criticism* ja *Of Politics* jäivät suunnitelmiksi.⁷ Hume palasi kuitenkin näihin teemoihin useissa esseissään. Hän ei hylännyt kokonaisprojektiaan: se vain toteutui toisin kuin oli suunniteltu.

Treatise-teoksen johdannossa Hume keskeinen teesi on, että luonnonfilosofian ‘kokeellinen’ (experimental) metodi tulee ulottaa ihmistieteeseen. Ihmistieteen tulee perustua yksinomaan ‘kokemukseen’ (experience), jonka taakse moraalifilosofia ei saa mennä.⁸ Sekä *Treatise*-teoksen I kirja että *An Enquiry concerning Human Understanding*⁹ (1748) voidaankin nähdä tämän metodisen normin argumentaatioina. Argumentaatioissa Hume hyödyntää kokemuksellista metodologiaa. Argumentaatiota leimaakin kehämäisyys: ‘kokemus’ oikeuttaa itsensä itsellään.

Itseymmärryksessään Hume katsoi olevansa moraalifilosofian Newton¹⁰. Hän näki vevänsä loppuun kokemuksellisen moraalifilosofian projektin, joka oli alkanut Englannissa 1600-luvun lopulla ja 1700-luvun alussa¹¹. Hume newtonilaisessa ihmistieteen metodissa on kolme aspektia: kokemuksellisuuden lisäksi ekonomisuus ja analyttis-synteettisyys¹².

Moraalifilosofian reformin ensimmäinen vaihe on ‘ymmärryksen’ kyvyn (understanding) ja ‘passioiden’ toiminnan analyysi. Tavoitteena on löytää periaatteet, jotka selittävät ‘ymmärryksen’ ja ‘passioiden’ operaatiot. Nämä ymmärrystä ja passioita ohjaavat periaatteet, lainalaisuudet tai syyt muodostavat ihmisluonnon kovan ytimen, joka ei riipu ajasta ja paikasta. Synteesivaiheessa ymmärryksen ja passioiden periaatteita sovelletaan moraalien, estetiikan ja politiikan ilmiöihin, jotka Hume mukaan ovat historiallisesti muuttuvia ihmisluonnon elementtejä.¹³

Erityisesti analyysivaiheen metodologinen vaatimus on ekonomisuus, Occamin partaveitsi. Sen mukaan selityksessä pyritään löytämään mahdollisimman yleiset periaatteet. Toisin sanoen selitykseen hyväksytään mahdollisimman vähän periaatteita. Periaate kieltää myös toteennäyttämättömien tekijöiden, esimerkiksi yliluonnollisten voimien, käytön. Hume kuitenkin korostaa, että ekonomisuuden ideaalia ei saa liioitella. Liioittelu voi johtaa väärään asioiden yksinkertaistamiseen kuten Mandevillen teoksessa *The Fable of the Bees* (1714), jossa ihmisen niin sanottu moraalisuus palautetaan itserakkauten periaatteeseen ja kielletään altruististen motiivien olemassaolo¹⁴.

2.2 Järkeilyjen analyysi

Juuri ihmisluonnon periaatteiden toteennäyttämässä ‘kokemus’ näyttelee keskeistä osaa. Moraalifilosofian perustamisen ‘kokemukseen’ Hume pyrki osoittamaan ‘järkeilyjen’ analyysissään. ‘Järkeily’-termin (reasoning) hän ymmärsi minä tahansa selänseläisenä päättelynä ‘perseptiosta’ (perception) toiseen, joka synnyttää välillistä tietoa. Jopa eläimet suorittavat järkeilyä tässä laajassa mielessä¹⁵. Hume termiä ‘reasoning’ ei tulekaan ymmärtää muodollisesti pätevänä deduktiivisena päättelynä. Sellaisia eivät ole edes ‘demonstraatiot’ (demonstration) eli ‘abstraktit järkeilyt’ (abstract reasoning). ‘Demonstration’ vastakohta on ‘tosiasia- tai moraalijärkeily’ (reasoning concerning matter of fact, moral reasoning). Hume mukaan tämä järkeilyiden kahtiajako on tyhjentevä. Muunlaisia järkeilyitä kuin ‘demonstraatioita’ ja ‘tosiasiajärkeilyitä’ ei ole. Demonstraatioiden kohteena ovat ideoiden suhteet ja tosiasiajärkeilyiden tosiasiat ja olemassaolo.¹⁶ Koska moraalifilosofia tutkii tosiasioita ja olemassaoloa, se operoi ainoastaan tosiasiajärkeilyillä tavoitellessaan välillistä tietoa. Aistit ja muisti ovat välittömän tiedon lähde tosiasioista ja olemassaolosta. Tieteistä ainoastaan matematiikka operoi demonstraatioilla Hume konseptiossa.¹⁷

Analyysinsä tosiasiajärkeilyistä Hume esitti *Treatise*-teoksen I kirjan III osassa ja ensimmäisen *Enquiry*-teoksen luvuissa 4–7, 9, 10 ja 12. Analyysin negatiivinen päätelmä on, että järki ei ole tosiasiajärkeilyiden perusta¹⁸. Se ei aiheuta eikä oi-

keuta niitä. Humen positiivinen johtopäätös puolestaan on, että tosiasiajärkeilyt perustuvat 'kokemukseen'¹⁹. 'Kokemus' on niiden perusta oikeuttavassa mielessä. Sen sijaan se ei ole niiden perusta toisessa, alkuperän tai syyn merkityksessä. 'Kokemus' yksin ei voi aiheuttaa tosiasiajärkeilyitä. Tähän se tarvitsee 'tottumuksen' ('custom or habit') prinsiipin apua. Tottumus nimittäin on syynä yhtenäisysoleituksen uskonnolle, joka sanoo tulevaisuuden olevan yhtenäinen menneisyyden eli 'kokemuksen' kanssa. Toisin sanoen, tottumus saa mielen odottamaan, että havaitsemattomissa tapauksissa samanlaisista syistä seuraa samanlaisia seurauksia kuin 'kokemuksessa'. Itse asiassa tottumus ei aiheuta ainoastaan tätä odotusta vaan myös de facto mielen siirtymän siihen efektiin ideaan, joka 'kokemuksessa' on liittynyt syyn ideaan.²⁰ Ensimmäisessä *Enquiry*-teoksessa tottumus onkin "ihmiselämän suuri opas". Ilman sitä tietomme rajoittuisi aistien ja muistin välittömään sisältöön emmekä pystyisi löytämään keinoja haluttuihin päämääriin. Seurauksena olisi ihmiselämän – toiminnan ja järkeilyiden – loppuminen.²¹

2.3 Kokemus ihmisluonnon prinsiippinä

Humen muotoilua hyväksikäyttäen, nämä tarkastelut saavat meidät luonnollisesti kysymään, mitä tämä 'kokemus' on? Kuinka Humen keskeisin termi 'kokemus' on ymmärrettävä? *Treatise*-teoksessa Hume toteaa, että "[k]okemus on prinsiippi, joka opettaa minulle useita objektien konjunktioita menneisyydestä."²² Sitaatissa silmä pysähtyy ensinnäkin sanaan "prinsiippi". Edellä esitetyn lainauksen mukaan 'kokemus' ei ole vain subjektiivinen ja atomistinen havainto tai ainoastaan tällaisten havaintojen sikermä tai havaintoinformaatiota menneisyydestä. Se on ihmisluontoa ohjaava periaate eli ihmisluonnon prinsiippi. 'Kokemuksen' sisältö syntyy tietenkin ajan myötä havainnoista mutta se on enemmän kuin sisältönsä. Se on ihmisluonnon toimintaperiaate.

Toiseksi sitaatista huomataan, että 'kokemus' opettaa menneisyyden tapahtumien konjunktioita, joita kausaalisuhteet ovat Humeen kausaali-teettikäsityksessä. Humeen tosiasiajärkeilyjen analyysin ensimmäinen vaihe onkin, että tosiasiajärkeilyt perustuvat kausaalisuhteeseen. Toisessa vaiheessa Hume päätelee, että tieto kausaalisuhteesta syntyy 'kokemuksesta'. 'Kokemus' on siis kokemuksesta menneisyyden kausaalisuhteista, jotka on havaittu.

Korostin yllä Humeen 'kokemus'-termin ei-subjektiivisuutta. 1700-luvun alkupuolella englannin *experiment* ja *experience* merkitsivät samaa: 'koetta' tai 'koetua'. Myöhemmin sanat alkoivat irtaantua toisistaan. Prosessin tuloksena "*experiment*" tarkoittaa objektiivista koetta ja "*experience*" sen vastakohtaa, subjektiivista kokemuksesta. Hume siis ajatteli tätä myöhemmin syntyvää valtavirtaa vastaan. Humeen etiikka ja politiikka osoittavat, että hän ymmärsi 'kokemuksen' nimenomaan intersubjektiivisena. Se ei ole vain yhden subjektin havaintomateriaalia vaan yhteistä. Intersubjektiivisen 'kokemuksen' kerrostuma ja välittäjä on kieli. 'Kokemuksessa' on sosiaalinen aspekti.²³

Humeen teoreettisessa – hänen termeillään spekulatiivisessa – filosofiassa 'kokemuksen' intersubjektiivisuus ei ole yhtä eksplisiittistä kuin käytännöllisessä, mutta sielläkin se on esillä tottumuksen muodossa, joka tekee 'kokemuksesta' hyödyllistä²⁴. Ei olekaan mitään syytä olettaa, että Humeen logiikan "kokemus" ei olisi sama "kokemus" kuin etiikassa. Humelle se on prinsiippi, joka selittää kaikkea ihmisluonnon toimintaa.

2.4 Käytännöt kokemuksen lähteenä

Tukea 'kokemuksen' intersubjektiivinen tulkinta saa myös kokemuksen lähteen kysymisestä: mistä 'kokemus' saadaan? *Treatise*-teoksen johdannossa ja ensimmäisen *Enquiry*-teoksen XII luvussa Hume vastaa, että 'kokemus' on löydettävissä sfääristä, jota hän luonnehtii seuraavilla termeillä: 'ihmiselämä' (human life), 'jokapäiväinen käytäntö' (daily practice) tai 'jokapäiväinen elämä' (common life) ja 'kanssakäymisen' (conversation)²⁵. Väitteensä puolesta Hume argumentoi kahdella tavalla. Ensinnäkin, *Treatise*-teoksen johdannossa Hume korostaa, että moraalifilosofiassa ei voida tehdä luonnonfilosofian kaltaisia kokeita, jotka ovat ennaltaharkittuja ja tarkoituksenmukaisia. Ennakkoharkinta häiritsisi tutkimuskohteiden eli ihmisluonnon prinsiippien toimintaa²⁶. Jos moraalifilosofi asettaisi itsensä tai toisen ihmisen koetilanteeseen, koehenkilön luonnolliset prinsiipit eivät toimisi normaalisti²⁷.

Luonnonfilosofia ja ihmistiede poikkeavat siis metodiltaan. Moraalifilosofiassa astuu esiin tämän seminaarin aihe, käytäntö. Tällä sanalla voidaan viitata sekä käytäntöön (practice) että käytäntöihin (customs). Käytäntö on jonkinlaista vaikeuttamista jokapäiväisessä maailmassa, käytännöt tuon maailman tapoja ja tottumuksia. Moraalifilosofiassa 'kokemus' hankitaan kahdella tavalla. Ensinnäkin, 'kokemus' kerätään sen lähteestä, ihmiselämästä ja sen tavallisesta kulusta, jokapäiväisen elämän käytännöistä. Toiseksi, moraalifilosofi voi kasvattaa 'kokemuksensa' sisältöä ihmisluonnosta havainnoimalla ihmisten välistä kanssakäymistä ja jokapäiväisiä käytäntöjä²⁸. Keräämisen ja havainnoimisen välttämätön ehto on, että moraalifilosofi osallistuu jokapäiväiseen elämään ja sen käytäntöihin. Tällä tavalla hän hankkii kokemuksesta ihmisluonnosta. Hume painottikin useaan otteeseen, että filosofian tulee olla läheisessä yhteydessä jokapäiväiseen elämään. Jokapäiväinen elämä on filosofisen tiedon välttämätön ehto. Vaatimus ei ollut vain valistuksen muodikas iskulause vaan perusteellisesti argumentoitu metodinen normi. Käytännöt saavat konstruktiivisen funktion Humeen moraalifilosofiassa. Juuri ne ovat sen 'kokemuksen' lähde, johon moraalifilosofia perustaa järkeilynsä.

Humeen toisen argumentaation mukaan moraalifilosofian on itse asiassa välttämätöntä rajoittaa itsensä sekä metodisesti että objektin suhteen jokapäiväisten käytäntöjen maailmaan, mikäli moraalifilosofi haluaa harjoittaa hyvää ihmistiedettä. Pyrrhonismi eli äärimmäinen skeptisismi nimittäin osoittaa, että muut kuin jokapäiväisen maailman objektit ovat ymmärryksen pätevyysrajojen ulkopuolella. Filosofia, joka menee pätevyysrajojen yli, on Humelle näennäisfilosofiaa. Hän kir-

joittaakin, että "filosofiset päätelmät ovat vain jokapäiväisen elämän reflektioita, metodisoituna ja korjattuna."²⁹

3 Loppusanat: Humen ihmisläheinen filosofia

Humen moraalifilosofiassa jokapäiväisen elämän käytännöllä on kahdenlainen metodinen funktio. Ensinnäkin, käytännöistä hankitaan se 'kokemus' ihmisluonnosta, jolle ihmisluontoa ohjaavat periaatteet ihmisluonnon analyysissa perustetaan. 'Kokemuksen' avulla löydetään ne periaatteet, jotka selittävät ihmisluonnon toiminnan. Toiseksi, moraalifilosofian tulee rajoittaa kohteensa jokapäiväiseen elämään ja sen käytäntöihin. Kuinka ihmisluonto toimii jokapäiväisessä elämässä? Muista kohteista, esimerkiksi maailmankaikkeuden alkuperästä³⁰, inhimillinen ymmärrys ei voi saavuttaa tietoa. Ihmisläheisen filosofiansa Hume kiteytti retorisesti taitavasti mutta samalla hieman mystisesti seuraavilla sanoilla: "Ole filosofi, mutta kaiken filosofiasi keskelläkin ole yhä ihminen."³¹

Viitteet

- ¹ "a methodically gathered and systematically organized set of facts, observations, and general principles regarding any specified subject" (Norton 2000, s. 14).
- ² Koivisto (1990, s. 24–25).
- ³ EHU 1.17.
- ⁴ T, I.4.2.1 ja 56.
- ⁵ Ymmärrän metafilosofialla toisen asteen filosofista tutkimusta, jonka kohteena on ensimmäisen asteen filosofinen tutkimus tai aktiviteetti. Puhuminen Hume metafilosofiasta on tietenkin anakronistista ja outoa, koska kirjalliseen englannin kieleen *metaphilosophy*-sana tuli vuonna 1941 *Mind*-lehdessä (OED, metaphilosophy). Jos Hume kirjoitti metafilosofiasta, hän ei sitä itse voinut tietää. Toisaalta vaatimus filosofian refleksiivisyydestä on varsin vanha ja myös Hume toteutti tätä kriteeriä (Livingston 1998, s. 11–12). Hän harjoitti filosofiaan itseensä kohdistuvaa filosofointia.
- ⁶ Forbes (1975, s. 104).
- ⁷ T, I. Advertisement.
- ⁸ T, intro.7; kts. myös Abs.I ja EPM, I64.
- ⁹ Teos on myös suomennettu otsikolla *Tutkimus inhimillisestä ymmärryksestä*. Käännös on Eino Kailan käsialaa vuodelta 1938. Lauri Mehtonen on osoittanut, että käännös on heikkotasoinen. Se onkin tehty Richterin saksannoksen kautta. (Mehtonen 1985, s. 1–5.)
- ¹⁰ EHU, I.15 ja Capaldi (1975, s. 38–39).
- ¹¹ T, intro.7; Hume mainitsee seuraavat nimet: Locke (1632–1704), lordi Shaftesbury (1671–1713), Bernard Mandeville (1670–1733), Joseph Butler (1692–1752), Francis Hutcheson (1694–1746). Jostain syystä Hume ei mainitse Hob-

- besia edeltäjiensä listassaan. Seuraavat seikat tukevat kuitenkin Hobbesin merkittävää vaikutusta Hume 'ihmistieteeseen'. (1) Paul Russelin mukaan Treatisen rakenteellisena esikuvana on ollut Hobbesin *Elements of Law* (Koivisto 1990, s. 28). (2) Hobbesin ja Hume karakterisoinnit kokemuksen-prinsiipistä ovat hyvin samankaltaiset (vrt. Hobbes 1999, s. 46 ja EHU 5.1.7).
- ¹² Buckle (1991, s. 236–238); Koivisto (1990, s. 92–93); Cassirer (1968, s. 17).
 - ¹³ Forbes (1975, s. 104).
 - ¹⁴ Buckle (1991, s. 239).
 - ¹⁵ EHU 9, tämän luvun otsikko onkin *Of the Reason of Animals*. Myös teoksesta *Treatise* löytyy samanniminen luku (I.13.16).
 - ¹⁶ EHU 4.1.1.
 - ¹⁷ Hakkarainen (2001, s. 79–84).
 - ¹⁸ EHU 5.1.2.
 - ¹⁹ EHU 12.3.29.
 - ²⁰ EHU 5.1.4–5.
 - ²¹ "the great guide of human life" (EHU 5.1.6).
 - ²² "Experience is a principle, which instructs me in the several conjunctions of objects for the past." (T, I.4.7.3)
 - ²³ Koivisto (1990, s. 22 ja 108); Hume ihmisluontokonseption sosiaalisuudesta katso myös Forbes (1975, s. 102–121).
 - ²⁴ EHU 5.1.6.
 - ²⁵ Nämä: EHU 1.8 ja 12.3.25 ja E, OEW, 534–535 (*Of Essay-Writing* on suomennettu nimellä *Esseiden kirjoittamisesta* (suomentanut Mikko Lehtonen) kokoelmassa *Mitä on valistus?*, toim. Koivisto, Juha; Mäki, Markku ja Uusitupa, Timo, Tampere: Vastapaino 1995, s. 3–8.)
 - ²⁶ T intro.7.
 - ²⁷ Tämä Hume vaatimus saattaa olla suunnattu Berkeleyyn kokeellista moraalifilosofiaa vastaan. David Bermanin mukaan Berkeley operoi pitkälti ajatuskokeilla ja suoritti myös konkreettisia kokeita itsellään. Berman ottaa esille anekdootin, jonka mukaan Berkeley käski ystävänsä hirttää hänet. (Berman 2000, s. 16–17, 51 ja 53.)
 - ²⁸ T, intro.10.
 - ²⁹ "philosophical decisions are nothing but the reflections of common life, methodized and corrected." (EHU 12.3.25)
 - ³⁰ EHU 12.3.25.
 - ³¹ "Be a philosopher; but, amidst all your philosophy, be still a man." (EHU 1.6)

Kirjallisuus

- Berman, David (2000), *Berkeley*, Otava, Helsinki.
 Buckle, Stephen (1991), *Natural Law and the Theory of Property – Grotius to Hume*, Clarendon Press, Oxford.

- The Cambridge Dictionary of Philosophy*, toim. Robert Audi, Cambridge University Press, Cambridge, 1995. Viittauskäytäntö: CDP, sivunumero
- Capaldi, Nicholas (1975), *David Hume – The Newtonian Philosopher*, G.K.Hall & Co, Boston.
- Cassirer, Ernst (1968), *The Philosophy of the Enlightenment*, ilmestynyt alunperin saksaksi 1932 nimellä *Die Philosophie der Aufklärung*, käänt. Fritz C.A. Koelln ja James P. Pettegrove, Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Forbes, Duncan (1975), *Hume's Philosophical Politics*, Cambridge University Press, New York.
- Hakkarainen, Jani (2001), *Pyrrhon varjossa – pyrrhonismin positio David Humen teoksessa An Enquiry Concerning Human Understanding*, Tampereen yliopisto, Matematiikan, tilastotieteen ja filosofian laitos, Tampere.
- Hobbes, Thomas (1999), *Leviathan*, suomentanut Tuomo Aho, ilmestynyt alunperin 1651, Vastapaino, Tampere.
- Hume, David (1975), *An Enquiry Concerning the Principles of Morals*, ilmestynyt alunperin Lontoossa 1751, toim. L.A. Selby-Bigge ja P.H. Nidditch, Oxford University Press, Oxford (3. editio). Viittauskäytäntö: EPM, sivunumero.
- Hume, David (1987), *Essays, Moral, Political, and Literary*, esseet ilmestyneet alunperin vuosien 1741–1777 aikana, toim. Eugene F. Miller, Liberty Fund, Indianapolis. Viittauskäytäntö: E, esseen lyhenne, sivunumero.
- Hume, David (1999), *An Enquiry Concerning Human Understanding*, ilmestynyt alunperin Lontoossa 1748 nimellä *Philosophical Essays Concerning Human Understanding*, toim. Tom L. Beauchamp, Oxford University Press, Oxford. Viittauskäytäntö: EHU luvun numero.osan numero (jos luvussa on osia).kappalenumero.
- Hume, David (2000), *A Treatise of Human Nature*, ilmestynyt alunperin 1739–40, toim. David Fate Norton ja Mary J. Norton, Oxford University Press, Oxford. Viittauskäytäntö: T, kirjan numero.osan numero.sektion numero.kappaleen numero.
- Hume, David (2000), *An Abstract of a Book Lately Published; Entitled, A Treatise of Human Nature*, ilmestynyt alunperin Lontoossa 1740, *A Treatise of Human Nature*, toim. David Fate Norton ja Mary J. Norton, Oxford University Press, Oxford. Viittauskäytäntö: Abs. kappalenumero.
- Koivisto, Juha (1990), *Filosofiaa ilman 'takuita' – David Humen ihmistiede*, Tampereen yliopisto, filosofian ainelaitos, Tampere.
- Livingston, Donald W. (1998), *Philosophical Melancholy and Delirium: Hume's Pathology of Philosophy*, Chicago University Press, Chicago.
- Mehtonen, Lauri (1985), *Julkaisematon luentokäsikirjoitus Humesta*, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Norton, David Fate (2000), "Editor's Introduction", *David Hume: A Treatise of Human Nature*, toim. David Fate Norton ja Mary J. Norton, Oxford University Press, Oxford, s. I9–I99.
- The Oxford English Dictionary* (2. edition Internet-versio osoitteessa dictionary.oed.com), valmistaaneet J.A. Simpson ja E.S.C. Weiner, Clarendon Press, Oxford, 1989. Viittauskäytäntö: OED, hakusana.

ESIMERKKIEN KÄYTÖSTÄ MORAALIFILOSOFIASSA

Kari Nevalainen

I. Hyvään filosofiseen kirjoittamiseen kuuluu, että kun argumentoidaan tai väitetään jotakin, argumenttia tai väitettä tuetaan tapausesimerkillä, mielellään oikealla käytännön esimerkillä. Ohjeen tekee hankalaksi se, että tapausesimerkkejä, olivatpa ne käytännön esimerkkejä tai kuviteltuja, voidaan käyttää tukemaan argumentteja tai väitteitä useammalla kuin yhdellä tavalla. Ei siis ole itsestään selvää, mitä väitteen tukeminen esimerkillä tai yleisemmin 'esimerkinä olemisen' tarkoittaa.¹

moraaliperiaate tai -teoria
 IA ↓ 2A ↑ 3A ↑
 intuitiot tapausesimerkeistä
 IB ↓ 2B ↑ 3B ↓
 käsitteet, käsitteelliset jaottelut

Kaaviossa on erotettu kolme tapaa tai menetelmää käyttää esimerkkejä sen mukaan, miten nämä suhtautuvat moraaliperiaatteiden, tapausesimerkkejä koskevien intuitioiden ja käytettyjen käsitteiden ja käsitteellisten jaotteluiden välisiin suhteisiin. Moraaliperiaatteella tarkoitetaan joko intuitiivisesti todentuntuista tai argumentoitua, usein tekotyypin tasolla ilmaistua uskomusta siitä, mikä on oikeata, sallittua jne. Moraaliteoria puolestaan viittaa kokonaisuuteen, joka sisältää yhden tai useampia moraaliperiaatteita, käsitteet ja menetelmät. Intuitiot eivät ole mielivaltaisia emotionaalisia reaktioita annettuihin tapausesimerkkeihin, vaan harkintaan perustuvia arvioita, jotka voivat olla enemmän tai vähemmän tosia. Periaatteet ja teorialat sisältävät käsitteitä ja käsitteellisiä jaotteluja, jotka tulee myös analysoida ennen kuin periaate tai teoria voidaan hyväksyä. Nuolet ilmentävät oikeuttamisen suuntaa.